

WAAROM MOET MIJN KIND EIGENLIJK NAAR SCHOOL?

Pedro De Bruyckere
Glenn Whitman
Ian Kelleher

101 vragen die
ouders zich
stellen over
onderwijs

Lannoo
Campus

D/2023/45/328 – ISBN 978 94 014 9664 3 – NUR 840

Vormgeving omslag: Adept vormgeving
Vormgeving binnenwerk: Peer de Maeyer

© De auteurs & Uitgeverij Lannoo nv, Tiel, 2023.

Uitgeverij LannooCampus maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediodivisie van Uitgeverij Lannoo nv.

Alle rechten voorbehouden.

Niets van deze uitgave mag verveelvoudigd worden
en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie,
microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus
Vaartkom 41 bus 01.02
3000 Leuven
België
www.lannoocampus.com

Postbus 23202
1100 DS Amsterdam
Nederland

Inhoud

EEN WOORD VAN DANK!	9
INLEIDING: DOE MINDER MAAR BETER	11
VEEL VRAGEN OVER DE SCHOOL ...	15
Waarom moet mijn kind eigenlijk naar school?	17
Wat kan onderwijs doen voor mijn kind?	20
Mijn kind heeft toch geen diploma meer nodig?	22
Wat is de beste school voor mijn kind?	23
Krijgt mijn kind beter les van een man of van een vrouw?	26
Stuur ik mijn kind niet beter naar een methodeschool?	27
Hoe kan ik nu weten of een school goed is?	31
Doe ik mijn kind de duvel aan als het (vaak) van school moet wisselen?	34
Verhuizen we niet beter naar Finland?	35
Kan ik als ouder het leven op school beter maken?	37
Oké, ik ben ondertussen fan van de school.	
Kan ik de school nog met iets helpen?	40
Mag ik me kwaad maken op de school?	41
VRAGEN OVER (DOEN) LEREN!	45
Waarom leert mijn kind niet spontaan rekenen, lezen of schrijven?	47
Hoe leert mijn kind de moeilijkere zaken?	48
Waarom moet mijn kind nog dingen uit het hoofd leren?	52
Waarom moet mijn kind dat allemaal kennen?	54
Hoe zorg ik ervoor dat mijn kind meer weet?	57
Waarom moet mijn kind nog leren schrijven?	60
Hoe neemt mijn kind het best notities?	61
Leest en leert mijn kind beter op papier of op scherm?	63
Mag mijn kind artificiële intelligentie gebruiken voor school?	64

6

HOE KAN IK MIJN KIND HELPEN MET LEREN?	67
Hoe kan mijn kind succesvol studeren?	69
Hoe herhaalt mijn kind effectief zijn of haar leerstof?	71
Waarom kan een leeg blad papier je kind helpen slagen?	73
Hoe kan ik mijn kind helpen met leren?	75
Mag ik mijn kind helpen met zijn of haar huiswerk?	80
HOE HELP IK MIJN KIND SCHOOL OVERLEVEN?	85
Hoe motiveer ik mijn kind voor school of een vak?	87
Wat doe ik als mijn kind echt niet naar school wil?	91
Hoe reageer ik op een goed of slecht rapport?	93
Geef ik een cadeau voor een goed rapport?	96
Geef ik straf voor een slecht rapport?	97
Wat als mijn kind het echt slecht doet op school?	98
Wat als mijn kind het heel erg goed doet op school?	100
Help, mijn kind heeft geen vrienden op school.	102
Help, mijn kind wordt gepest, wat moet ik doen?	106

Tip: hoe haal ik zelf het meeste uit dit boek?

Je wilt zelf het meeste halen uit dit boek en onthouden wat je gelezen hebt. Hoe kun je dat doen? Wel, stel jezelf de volgende vragen na elk hoofdstuk dat je las:

7

- Wat zijn de drie belangrijkste punten die je meeneemt uit dit hoofdstuk zonder terug te kijken?
- Wat zijn twee dingen die je zou willen doen met en delen over het onderzoek en de strategieën die je hebt geleerd door dit hoofdstuk te lezen?
- Welke vraag heb je na het lezen van dit hoofdstuk?

De kans dat je dan alles beter onthoudt, is groot. Waarom? Wel, verder in het boek zul je lezen dat je zo aan *retrieval practice* hebt gedaan.

Een woord van dank!

9

Dit boek toont het belang van vriendschap en van het samen werken aan een gemeenschappelijk doel: dat alle leerlingen en studenten het verdienen om hun volledige potentieel te ontplooien. Daarvoor hebben ze leraren en ouders nodig die hen liefhebben en hen goed begeleiden. Daarbij kunnen inzichten uit de wetenschap helpen. Die hulp willen we bieden.

Glenn en Ian leiden het Center for Transformative Teaching and Learning aan de St. Andrew's Episcopal School (Maryland, VS), waar ze ook geschiedenis en wetenschap onderwijzen. Pedro was jarenlang lerarenopleider, na zelf gevormd te zijn geweest tot leerkracht Nederlands, geschiedenis en aardrijkskunde. Nog steeds is hij onderzoeker en pedagoog aan de Universiteit van Utrecht en leidt hij in Vlaanderen Leerpunt, een onafhankelijk kenniscentrum voor onderwijs.

We schreven samen dit boek om verschillende redenen. Onze grootste drijfveer was de vraag: 'Wat als iedereen in en rond het onderwijs van elk kind en elke student een fundamenteel begrip had van de wetenschap van hoe ons brein werkt, hoe we leren en hoe we het beste van onszelf kunnen geven?' De voorbije jaren hebben we alle drie vooral ingezet op het ondersteunen van leraren en bij uitbreiding hele schoolteams met wetenschappelijke inzichten over leren en opvoeden. Pedro schreef heel veel boeken over dat onderwerp en zijn onderzoekswerk inspireerde Ian en Glenn tot deze bijzondere samenwerking die uiteindelijk tot dit boek leidde.

We zijn ook allemaal ouders van kinderen die zich een weg banen door verschillende onderwijssystemen en die elk hun passies, identiteiten en hersenen meenemen naar elke leeromgeving en ervaring. We hebben het geluk gehad dat we zelf die inzichten konden gebruiken om het leren en de ontwikkeling van onze eigen kinderen te ondersteunen als ze niet in de klas zaten. We hopen dat dit boek jou ook daarbij kan helpen.

We kunnen niet anders dan dankbaar zijn voor de vele onderzoekers, onderwijsmensen en instellingen die ons tot de inzichten in dit boek brachten.

Glenn en Ian zijn in het bijzonder dankbaar voor de leraren, studenten en ouders van St. Andrew's Episcopal School. Die gingen de voorbije jaren gretig aan de slag met op onderzoek gebaseerde strategieën om elke leerling of student, of ze nu twee of achttien zijn, te helpen de beste versie van zichzelf te worden. We zagen de grote voordelen van dichtbij van het delen van wetenschappelijke inzichten over leren en het brein bij onze collega's in deze en ondertussen vele andere scholen.

Pedro is dankbaar voor alle ontmoetingen over de hele wereld met lesgevers, directies, ondersteuners, onderzoekers en ouders die hem steeds weer hielpen met inzichten en soms moeilijke vragen. Veel van die vragen inspireerden eerder de mytheboeken die hij schreef met Paul Kirschner en Casper Hulshof. Ze inspireerden ook veel van de vragen die we in dit boek behandelen.

EVEN OVER HET WOORD 'OUDER'

In dit boek gebruiken we standaard het woord 'ouder' om een persoon te beschrijven die een ander opvoedt of verzorgt. We willen daarmee zeker niet voorbijgaan aan de vele mensen in het leven van een kind en jongere, zoals grootouders, voogden, coaches, opvoeders en iedereen die 'het dorp' vormt dat je nodig hebt om een kind te laten opgroeien. Voor de consistentie houden we het in dit boek vaak bij ouders, maar we hopen dat dit boek waardevol is voor iedereen die het voorrecht heeft om de mentale, sociale en emotionele ontwikkeling van een kind en zijn reis in het onderwijs te ondersteunen.

Doe minder maar beter

Als ouder ben je voor je kind de eerste en meest duurzame leraar. Je kind hoort je stem al van voor de geboorte. Je leest je kind de eerste woorden en verhalen voor. Getallen ga je samen tellen. Als ouder bied je een luisterend oor, ben je er steeds weer voor je kind. Maar al snel moet je als ouder je kinderen een stuk loslaten wanneer je hen eerst misschien naar de opvang en later naar school stuurt. Dan nog verandert jouw rol als leraar niet, maar misschien verandert jouw zelfvertrouwen in hoe je je kind kunt ondersteunen wel. De confrontatie met school kan een behoorlijk impact hebben op ouders, ook al heb je zelf lang gestudeerd, of helemaal niet zo lang ... We schrijven dit boek om de vele vragen die ouders kunnen hebben, te beantwoorden, om hun kind of kinderen te ondersteunen bij het lezen van hun eerste letters, het vermenigvuldigen van hun eerste cijfers, het studeren voor hun eerste test of het uitvoeren van hun eerste proefje.

11

In 2007 vroeg de school van Ian en Glenn zich af: ‘Wat als leraren meer zouden weten over de wetenschap van hoe onze hersenen leren, werken, veranderen en beter tot ontwikkeling kunnen komen?’ Terwijl we dit boek in 2022 en 2023 schreven, vertrekken we vanuit een vergelijkbare vraag: ‘Wat als ouders, voogden en verzorgers meer zouden weten over de wetenschap van hoe onze kinderen leren, werken, veranderen en zich ontwikkelen op school?’

Tegen het einde van dit boek hopen we dat ook jouw volwassen ‘ouderbrein’ is veranderd. Volgens wat onderzoek zegt over neuroplasticiteit – het levenslange vermogen om iemands hersenen te veranderen – is dat mogelijk, maar minder makkelijk dan als je jong bent. Door ervoor te kiezen om dit boek te lezen, toon je al een gevoel van nieuwsgierigheid en een motivatie om te leren, wat een belangrijke eerste stap is in het leren en wat sowieso je kind kan helpen op zijn enorme reis door het onderwijs. We hopen dat we je aan het denken zetten!

Er is namelijk één ding dat de drie auteurs van dit boek zeer goed weten: leren gebeurt op basis van veel oefenen, soms kost het echt moeite, en zoals professor Rob Coe ooit zei: door diep na te denken. Dat geldt zowel voor je kind of kinderen als voor jezelf.

DOE MINDER MAAR BETER

Kinderen worden niet geboren met een handleiding. Dat is jammer en gelukkig tegelijk. Jammer omdat je je als ouder vaak onzeker voelt en je je afvraagt of je het goed doet. Gelukkig omdat samen met je kind ontdekken hoe het groeit en bloeit een van de mooiste dingen in je leven kan zijn.

Maar dan gaat het naar school. Komen er huiswerk, woordjes leren lezen, onzekerheden, successen, teleurstellingen, vriendschappen, en keuzes, heel veel keuzes en heb je als ouder al snel honderd-en-een vragen.

Terwijl we beseffen dat elk kind anders is en elke school eigen accenten legt, willen we toch een soort van handleiding meegeven om school als ouder én als kind te overleven. In dit boek vind je onder andere hoe je scholen kiest, hoe je je kind motiveert, hoe effectieve studiemethodes eruitzien en veel, veel meer.

En voor je denkt dat dit veel werk zal zijn, besef twee dingen:

- Opvoeden is sowieso veel werk.
- Maar ... regelmatig zul je merken dat je als ouder soms ook net goedbedoeld te veel doet.

Het is bijvoorbeeld aangewezen dat jouw kind hard nadenkt over het schoolwerk. Als jij hard moet nadenken over het huiswerk van je kind, dan ben jij wellicht aan het leren, maar niet noodzakelijk je kind ...

Het uitgangspunt van dit boek is wetenschappelijke evidentie. De schrijvers van dit boek horen bij een stroming in het denken over onderwijs die *evidence-informed* heet. Beide delen van dat woord zijn belangrijk. In bijvoorbeeld wiskunde heb je echte bewijzen, maar onderzoek in psychologie, sociologie, onderwijskunde ... geeft ons aanwijzingen dat een bepaalde aanpak misschien meer of minder effect kan hebben. Het is echter bijna nooit 100% zeker. In dergelijke humane wetenschappen spreken we daarom niet over bewijs maar over evidentie.

Vergelijk het met een bijsluiter bij een medicijn. Als je een middel tegen hoofdpijn koopt, dan zal dat middel vrijwel zeker helpen, maar ... er zit tegelijk ook een bijsluiter bij die vertelt wanneer dat niet het geval zal zijn en wat mogelijke nevenwerkingen kunnen zijn. Daarom ook spreken we over *informed*; we gebruiken hier de wetenschap om jou als ouder te informeren over wat *kan* werken bij jouw kind, maar ... wij kennen jullie niet. Wij weten niet waar je woont, wij kennen de scholen in jouw omgeving niet, laat staan dat we jouw kind kennen. Jij hebt daar gelukkig wel zicht op. Daarom zul jij de wetenschappelijke input die wij je geven, nog steeds moeten vertalen naar de situatie van jou en je kind of kinderen.

Het goede nieuws is dat we de voorbije decennia veel hebben bijgeleerd over hoe mensen leren, hoe het brein werkt en ook ... wat niet zo goed werkt. De wetenschappelijke evidentie voor wat we schrijven in dit boek is groot, maar je zult tegelijk nog veel keuzes kunnen maken die passen bij jouw kind. En vanaf nu: het zullen goedgeïnformeerde keuzes zijn!

Het eerste deel van het boek beantwoordt vragen over scholen zelf. Hoe kies je een school voor je kind? Hoe ga je het best om met de school? In het tweede deel gaan we dieper in op hoe kinderen en jongeren leren, welke technieken ze kunnen gebruiken om dat effectief te doen en proberen we ook de moeilijkste vraag te beantwoorden die elke leerkracht kent: 'Waarom moeten we dit kennen?' In het derde deel kijken we naar wat jij als ouder kunt doen om je kind te helpen bij dat leren. We hebben het ook over het gevreesde H-woord (juist, huiswerk). In het laatste deel staan we stil bij het schoolleven, of ook wel hoe school overleven. Hoe motiveer je je kind, hoe ga je om met vrienden, met pesten en meer!

Een laatste wens: we weten dat hoe meer de school en ouders elkaar begrijpen en aanvullen, hoe beter de leer- en ontwikkelkansen voor kinderen zijn. We hopen uit de grond van ons hart dat dit boek daarbij kan helpen!

The background of the entire page is a dense, repeating pattern of small, white line-art icons on a light gray background. These icons represent various educational fields: science (microscope, atom, rocket, planet), mathematics (calculator, ruler, compass, pie chart), arts (paint palette, pencil, paper airplane), and general school supplies (book, pencil, eraser, ruler).

Veel vragen over de school ...

Het is een plek waar je kind vriendschappen opbouwt, de wereld voor een stuk leert kennen, de eerste zinnen leert lezen ... maar het is vaak ook een van de plekken waar je zoon of dochter voor het eerst vergeleken wordt met andere kinderen. Kinderen brengen veel tijd door in een school in hun eerste jaren op deze planeet, maar waarom doen we hun dat aan?

Waarom moet mijn kind eigenlijk naar school?

IN HET KORT

Wie zegt dat je kind naar school moet gaan? In veel landen moeten kinderen namelijk niet naar school, maar ... is er wel een verplichting om te leren. En omdat het zo goed als onmogelijk is om als ouder je kind alles zelf bij te brengen wat we als samenleving verwachten, gaat het overgrote deel van kinderen naar school, wellicht dus jouw kinderen ook.

HET LANGERE ANTWOORD

Het klopt echt, in veel landen *moet* een kind niet naar school. Er is dan sprake van *leerplicht* en niet van *schoolplicht*. Thuisonderwijs bestaat op veel plaatsen. Maar ... dat wil niet zeggen dat de kinderen – en hun ouders – zomaar mogen doen wat ze willen. In veel landen ter wereld is het dus wel de bedoeling dat kinderen leren, zoals ook in Vlaanderen en Nederland.

VERWACHTINGEN VAN DE SAMENLEVING

Leerplicht ontstond in veel landen omdat het besef groeide dat je bepaalde kennis en vaardigheden nodig hebt om in een samenleving te kunnen meedraaien. Het is handig te kunnen lezen en rekenen, al was het maar om je belastingbrief in te vullen. In Frankrijk pleitte de elite voor onderwijs voor iedereen om zo bijvoorbeeld meer hygiëne bij te brengen bij de bevolking. Dat zou dan helpen ervoor te zorgen dat werknemers minder ziek worden. De redenering was dan dat via de kinderen de volwassenen zouden leren zich meer en beter te wassen.

Eerder was onderwijs ook al populair geworden in protestantse kringen. Daar vonden ze het belangrijk dat kinderen leren lezen en schrijven zodat ze de Bijbel zouden kunnen lezen. De redenering daarbij was dat ouders – die vaak ook genoeg andere taken hebben – meestal niet de mogelijkheid hebben om zelf alles aan hun kinderen bij te brengen.

Wat wij als samenleving verwachten van toekomstige volwassenen, kan evolueren en ook van land tot land verschillen. In de jaren zestig van de vorige eeuw was er minder aandacht voor bijvoorbeeld verkeersveiligheid, terwijl dat nu op veel plaatsen wel een belangrijk aandachtspunt is. In de Verenigde Staten is het logisch om de verschillende presidenten uit het hoofd te leren, maar in Europa kennen de leerlingen ze meestal lang niet allemaal.

Omdat de samenleving en de bijbehorende verwachtingen ook steeds veranderen, blijven we vaak heftig discussiëren over wat wel en wat niet in het curriculum van scholen thuishoort. Een curriculum is een overzicht van alles wat in een opleiding aan bod komt. Het beschrijft de inhoud en de doelen van een opleiding of zelfs van de hele schoolloopbaan. Als er nieuwe noden ontstaan in de samenleving, bijvoorbeeld meer aandacht voor het klimaat en het milieu, dan kan dat een invloed hebben op wat kinderen moeten leren. Maar ... daardoor kunnen andere onderwerpen in het onderwijs dan weer in de problemen raken, omdat het aantal uren les toch meestal gelijk blijft.

Onderwijs moet dus per definitie vooruitkijken om kinderen op een toekomst voor te bereiden. Natuurlijk hebben we geen glazen bol om die toekomst te voorspellen, wat die opdracht altijd moeilijk maakt. Curricula bestaan daarom ook nog uit iets anders. Om te voorkomen dat een volgende generatie het warm water of het wiel opnieuw moet uitvinden, willen we via onderwijs ook meegeven wat we van de al vergaarde kennis in onze wereld belangrijk vinden. Ook dat kan evolueren. Kijk bijvoorbeeld naar wat we belangrijke literatuur of kunst vinden. De helden van nu zijn niet noodzakelijk de helden van vroeger en omgekeerd. Hannah Arendt schreef dat door die bewarende of conserverende taak van onderwijs net vooruitgang mogelijk wordt: omdat elke generatie steeds weer haar eigen selectie maakt wat belangrijk is om aan een volgende generatie mee te geven.¹

Vertel het niet aan je zoon of dochter, maar school is gewoon vrije tijd

Je gelooft het nooit, maar de oorspronkelijke betekenis van school is ... vrije tijd.² Toen we het aan onze eigen studenten ooit vertelden, begonnen ze nog net niet met dingen te gooien ... Vrije tijd klinkt misschien vreemd, maar is het minder dan je denkt. Vrije tijd betekent in deze zin 'vrij van economische waarde'. School is namelijk maar beter een plek waar je geen geld moet verdienen en nog geen verantwoordelijkheid moet opnemen. Leren kost tijd en je moet ruimte hebben om te kunnen experimenteren.

Stel, je gaat naar een kapsalon dat verbonden is aan een school of opleiding. Dan weet je een paar zaken maar beter vooraf:

Je zult er minder betalen, wat fijn is, maar ...

De hele kapbeurt zal waarschijnlijk veel langer duren dan bij een normale kapper.

Dat is omdat in een opleidingskapsalon niet het economische gewin centraal staat, maar wel het bijleren van de kappers in opleiding. En leren kost tijd, wat je nog wel een paar keer zult merken in dit boek.

Of scholen vandaag nog genoeg 'vrije tijd' zijn, dat is een andere vraag, waarop we het antwoord maar in het midden laten.

Wat kan onderwijs doen voor mijn kind?

20

WAROM MOET MIJN KIND EIGENLIJK NAAR SCHOOL?

IN HET KORT

Op school wordt niet enkel je kind voorbereid op een toekomstige baan, maar de leraren willen er ook voor zorgen dat jouw zoon of dochter de beste versie van zichzelf wordt én in één beweging ook nog leert hoe samen te leven met de rest van de wereld.

HET LANGERE ANTWOORD

Bij school denk je wellicht vooral aan rekenen, taal, geschiedenis, misschien zelfs aan de sportles (aan dat laatste denken sommige auteurs van dit boek met meer dan gemengde gevoelens terug). Je denkt dan aan vakken, maar een school is veel meer én doet veel meer. De Nederlandse pedagoog Gert Biesta³ omschreef de drie taken die onderwijs heeft.

Ten eerste moet onderwijs kinderen helpen om de beste versie van zichzelf te worden. Die persoonlijke ontwikkeling – met een moeilijk woord: ‘subjectificatie’ – legt de nadruk op het kind zelf. Maar onderwijs heeft niet enkel een opdracht voor het individuele kind, maar ook voor de samenleving. Dat brengt ons bij de tweede en derde taak. De tweede taak is kwalificatie. Dat is dan de opdracht van onderwijs om kinderen te helpen met het verwerven van kennis, vaardigheden en houdingen om bijvoorbeeld een beroep uit te oefenen of om in een complexe wereld te kunnen handelen en leven. De derde taak is socialisatie, het leren samenleven met andere mensen. Zo moeten een kind en jongere leren wat zoal de gewoontes en tradities zijn in een samenleving om echt een deel van de groep te worden.

Voor je probeert vakken op die taken te leggen, doe geen moeite. Deze drie taken komen door elkaar aan bod. Stel je voor dat je kind samen met een klasgenoot een opdracht moet maken rond sommen, dan is er de inhoud van de taak die misschien bij kwalificatie (de sommen zelf) en

bij de persoonlijke ontwikkeling (hé, ik ben goed in rekenen) kan horen, maar het kind moet ook leren samenwerken met zijn medeleerling, wat zowel goed is voor het samenleven (socialisatie dus) én ook wel handig is op de werkvloer (kwalificatie). Geef toe, je zou dat allemaal niet verwachten als je in klas kinderen in duo's ziet werken.

Terwijl de drie taken vaak samen voorkomen, is het steeds belangrijk dat er een gezond evenwicht bestaat tussen die drie taken. Leg je te sterk de nadruk op persoonlijke ontwikkeling in het onderwijs, dan bestaat het gevaar dat we een wereld vol individuen krijgen die niet makkelijk kunnen samenleven, of dan hebben kinderen vooral dingen geleerd die ze graag doen, maar kunnen ze niet echt meedraaien in de samenleving. Als iedereen piloot wil worden, als dat al zou kunnen, wie zal dan ooit ons voedsel maken?

Als de nadruk te veel ligt op kwalificatie, dan vereng je onderwijs heel erg tot het maken van mensen tot puzzelstukjes die in een machine kunnen meedraaien. Dan wordt de kans kleiner dat creativiteit, kunst en cultuur nog de nodige aandacht krijgen. Gelukkig zijn scholen geen fabrieken die kleine robotjes afleveren.

Leg je de nadruk te veel op socialisatie, dan bevries je de wereld zoals die nu is, omdat je dan wel de tradities en dergelijke meegeeft, maar de ontwikkeling van de wereld afremt omdat nieuwe inzichten of benaderingen niet mogelijk zijn door gebrek aan persoonlijke ontwikkeling of kwalificatie.

Mijn kind heeft toch geen diploma meer nodig?

IN HET KORT

Je kunt proberen zonder, maar in de praktijk: het best wel.

HET LANGERE ANTWOORD

Terwijl er wel degelijk een evolutie is waarbij diploma's minder belangrijk lijken te worden, is de realiteit nog steeds dat een diploma de kansen vergroot op een degelijke baan, en een gezonder en gelukkiger leven.⁴

Beroemde drop-outs

Wat hebben Steve Jobs, Mark Zuckerberg en Bill Gates met elkaar gemeen? Niet alleen zijn ze ontzettend rijk en man, ze behaalden ook geen diploma hoger onderwijs. Je zou dus kunnen denken dat je succesvol kunt worden zonder diploma. Dat is correct: je *kunt* succesvol worden, maar de kans is veel kleiner dan wanneer je wel een diploma hebt. Dat is een voorbeeld van wat de *survivor bias* genoemd wordt. Dat is de denkfout die we maken door enkel naar de succesvolle voorbeelden te kijken, naar de winnaars. Wat we dan niet zien, zijn de veel grotere groepen mensen die bijvoorbeeld geen diploma behaalden, maar lang niet zo succesvol werden als de opvallende voorbeelden. De kans om hetzelfde te bereiken is dus niet onbestaande. Je kunt ook de grote lotpot winnen. Maar die kans is behoorlijk klein.

Tegelijk is een diploma niet het enige dat zal bepalen hoe succesvol je later zult worden. Het klinkt misschien deprimerend, maar de belangrijkste factor daarbij is vooral ... geluk.⁵ Een goede opvoeding, een veilige omgeving en een goede scholing kunnen het geluk een handje helpen, maar zullen nooit 100% zekerheid kunnen geven.